

INTERKULTURALNI MOTIV SILASKA U PODZEMLJE (KATABAZA) U DJELU KOJIKI

Čičić, Maharana

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:367590>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet, Odsjek za azijske studije

MAHARANA ČIČIĆ

**INTERKULTURALNI MOTIV SILASKA U PODZEMLJE (*KATABAZA*)
U DJELU *KOJIKI***

Završni rad

Pula, rujan 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet, Odsjek za azijske studije

MAHARANA ČIČIĆ

**INTERKULTURALNI MOTIV SILASKA U PODZEMLJE
(KATABAZA) U DJELU KOJIKI**

Završni rad

JMBAG: 0303090322, redovita studentica

Studijski smjer: Dvopredmetni sveučilišni preddiplomski studij

Povijesti i Japanskog jezika i kulture

Predmet: Japanski jezik 6

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Japanologija

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Irena Srdanović

Komentorica: mag. sc. Kamelija Kauzlarić

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Maharana Čičić, kandidatkinja za prvostupnicu povijest i japanskog jezika i kulture ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, rujan 2022.

Studentica

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, Maharana Čičić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Interkulturalni motiv silaska u podzemlje (*katabaza*) u djelu *Kojiki* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, rujan 2022.

Potpis

Sadržaj

1. UVOD.....	6
2. DJELO <i>KOJIKI</i>	7
3. SILAZAK U PODZEMLJE – DEMIJURZI IZANAKI I IZANAMI.....	10
4. O ZEMLJI MRTVIH	12
5. MOTIV KATABAZA	19
5.1. SILAZAK U PODZEMLJE	19
5.2. REZULTATI PUTOVANJA	24
6. LITERATURA	30
7. POPIS PRILOGA.....	33
8. SAŽETAK	34
9. ABSTRACT	35

1. UVOD

U jednom trenutku tijekom povijesti čovječanstva počele su se pričati priče ljudima okupljenim oko vatre. Prožete su dubokom psihološkom važnošću kao da su izravno govorile iz duše. Mnoge priče zbog svoje važnosti i dan danas preživljavaju. Nije teško za pretpostaviti da su te priče samo spontano izmišljene, ali pažljivo proučavanje mitova i tema mnogih kulturnih tradicija otkriva nepogrešive sličnosti među njima.

Znatiželja je dio ljudske osobnosti stoga nam je sve ono nedokučivo i neistraženo predstavljalo veliki misterij. Jedna od zajedničkih nepoznatih tema bila je silazak u podzemlje ili *katabaza*. Prema Ćosić, pojam *katabaza* dolazi od starogrčke riječi *κατάβασις* koju mitolozi koriste kako bi opisali termin putovanja u podzemni svijet s ciljem da ljudi dohvate nešto vrijedno, a potom se vrate u svijet živih.¹

Kojiki kao kapitalni izvor japanske kulturne baštine od velike važnosti je za mnoge zahvaljujući brojnim međunarodnim motivima. Motivi su univerzalni, pronalazimo ih u mitologijama gotovo većine naroda zbog čega su privlačni za istraživanje. Na osnovi istraženog možemo zaključiti kako je značajan broj istraživača posvetio pažnju proučavanju motiva na temelju čega su došli do zaključka da se isti motivi pojavljuju u mitologijama različitih naroda koji su međusobno udaljeni, a pritom u razdoblju stvaranja mitova nisu imali doticaja.

Na samom početku kronike pronalazimo jedan od najvažnijih mitova prvog toma. Mit govori o božanskom paru prapredaka - demijurga, o Izanakiju² i Izanami. Spolnim sjedinjenjem božanstava uslijedio je proces stvaranja svijeta nakon kojeg božica Izanami umire, a njen suprug odluči je povratiti u svijet živih. Upravo silazak u podzemlje predstavlja jedan od najrasprostranjenijih motiva u mitologijama širom svijeta. Komparativnom analizom motiva *katabaze* u japanskoj i drugim mitologijama istražiti ćemo podudaranosti i razlike među njima.

Iako *Kojiki* predstavlja najvažnije djelo japanske mitološke književnosti, nije toliko znano na ovom području stoga su u drugom dijelu izložene okolnosti

¹ Ćosić, Dajana, Motiv silaska u podzemlje u grčkom i latinskom pjesništvu, *Latina et Graeca*, vol.2, br. 36, str. 7-28, 2019.

Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/236636> Datum pristupa: 24.4.2021

² U literaturi se često spominje i ime Izanagi.

nastanka i struktura djela. Nadalje, prikazan je kratki sižejni tok odjeljka koji govori o odabranom motivu koji je detaljnije objašnjen. Kako bi se ušlo u samu srž rada, objašnjen je pojam Zemlje mrtvih u japanskoj mitologiji uz kratku usporedbu s prikazima podzemnog svijeta u drugim mitologijama i načinima na kojima se dolazilo u podzemni svijet. Četvrto poglavlje govori o silasku u podzemlje u kojem se uspoređuju mitološki junaci raznih mitologija i kultura s posebnim osvrtom na primjer iz japanske mitologije. U petom poglavlju prikazani su uspjesi (*anabaze*), odnosno neuspjesi putovanja u podzemni svijet.

2. DJELO KOJIKI

Djelo *Kojiki* 古事記 nastalo je početkom razdoblja Nara, 712. godine, čime pripada drevnoj japanskoj književnosti. Naslov djela sastoji se od tri kineska logograma 古 *ko* za star, 事 *ji* za stvar i 記 *ki* zapis. Stoga je doslovni prijevod djela *Zapisi o drevnim događajima*.³

Vasić nam objašnjava da je već 672. godine čuveni car Tenmu donio odredbu o sastavljanju službene verzije jedinstvenog rodoslovlja. Na temelju rodoslovlja htio je dokazati svoje božansko podrijetlo i legitimnost carske obitelji.⁴ Drugim riječima, primarni zadatak bio je da uspostavi povijesnu vezu carske obitelji s božanstvima. U nastojanju da ostvari svoj cilj, naređuje slugi iznimnog pamćenja, Hieda no Are, da nauči *Kronike careva* i *Knjige predanja* koje su već bile rasprostranjene širom zemlje kako bi se neistine mogle ispraviti. Car Tenmu nije dočekaio taj pothvat te ga nasljeđuje carica Genmei.

Prema *Kojikiju*, carica Genmei zapovijeda slugi i kroničaru Ō no Yasumaro da izabere što je Hieda no Are zabilježio u *Knjizi predanja*.⁵ Vasić ističe kako postoje polemike oko toga je li Hieda no Are bio muško ili žensko jer, iako je riječ o muškom poslu⁶, drugi smatraju da je žena zbog pripadanja plemenu *Sarume* čiji su članovi bili potomci boginje Ame no Uzume te su na dvor slali svoje

³ Vasić, Danijela, *Sunce i mač: japanski mitovi u delu Kojiki*, Tanesi, Beograd, 2016., str. 5

⁴ Vasić, Danijela, Japan – zemlja izlazeće mudrosti, *Planeta*, br. 73, travanj-lipanj 2016. Dostupno na: <http://www.planeta.rs/73/temabroja06.htm#.YuK2a3ZBxPY>. Datum pristupa: 28.7.2022.

⁵ *Kojiki: zapisi o drevnim događajima*, preveli sa jap. jezika Hiroši Jamasaki Vukelić, Danijela Vasić, Dalibor Kličković, Divna Glumac, Tanesi, Beograd, 2016., str. 15.

⁶ Posao *toneri*.

svećenice za služenje vjerskih obreda.⁷ Predaje rukopis carskom dvoru 712. godine. Riječ je o djelu koje je pored toga što je najstarije književno djelo i kolijevka šintoističke religije, u tom razdoblju predstavljalo glavno književno djelo čija je funkcija bila nametanje vlasti kako bi se stvorila centralistička država.

Uz djelo *Kojiki* povezujemo i zbivanja iz narednog desetljeća. Također po nalogu carice Genmei nastaje i prva službena japanska povijest sažeta u djelu pod nazivom *Nihon shoki* (ili *Nihongi*). Budući da su temelji za oba djela nastali u doba cara Tenmua nazivaju se još i *Kiki* 記紀.⁸ Pored toga što su obje knjige od važnog povijesnog značaja, napisane u istom periodu i po naredbi istog cara, postoji također i veliki broj razlika. U tom razdoblju trebalo se riješiti i internacionalno i nacionalno pitanje Japana. Državi je bilo neophodno ujedinjenje zbog razvitka susjedne Kine. Temeljna razlika je upravo ta što je *Nihon shoki* napisan da prikaže veliku povijest zemlje i carskog dvora s datumima događaja u odnosu na susjedne Kinu i Koreju s osloncem na povijesne činjenice čime je veličala klan *Yamato*. *Kojiki* je napisan kao povijesna priča koja odgovara carskoj vlasti s ciljem da izrazi mitološko porijeklo carske obitelji kako bi se prenio legitimitet cara narodu. Drugim riječima, *Nihon shoki* napisan je za internacionalnu upotrebu dok je *Kojiki* napisan za domaću upotrebu.⁹

Kojiki je sastavljen od tri toma te uvoda koji je naknadno dodan. Prvi i drugi tom nazivaju se *Knjiga o vremenu bogova*. U njima pronalazimo najviše mitskih radnji od kojih su najzastupljeniji teogonija i kozmogonija, a zatim etiološka predanja i legende s očitim tragovima mitova koje pronalazimo na području jugoistočne Azije kao i u mitovima izvorno japanskog porijekla.¹⁰ Glavne teme prvog toma su nastanak svijeta i osnivanje Japana to jest kozmogonijski i teogonijski elementi kojima prethodi kaos. Upravo u ovom tomu pronalazimo širok spektar internacionalnih motiva koje pronalazimo u mitologijama poput grčke, norske, sumerske,... Prvi tom je u potpunosti usredotočen na mitsko razdoblje. Drugi tom započinje s razdobljem cara Jinmua i završava s razdobljem cara Ōjina. Riječ je o naglom prelasku iz mitskog razdoblja u povijesno razdoblje.

⁷ Isto.

⁸ *Japanese Religions: The Study of Myths*, *Encyclopedia of Religion*, Encyclopedia.com, 2022. Dostupno na: <https://www.encyclopedia.com/environment/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/japanese-religions-study-myths>. Datum pristupa: 9.9.2022.

⁹ Cartwright, Mark, *Nihon shoki*, *World History Encyclopedia*, Worldhistory.org, 2017. Dostupno na: https://www.worldhistory.org/Nihon_Shoki/. Datum pristupa: 9.9.2022.

¹⁰ Vasić, str. 25.

Treći tom naziva se *Knjiga o vremenu ljudi* i započinje s vladavinom cara Nintokua i završava s vladavinom carice Suiko.

Pisanje *Kojikija* predstavlja prvi primjerak kada se usmena predaja koja se prenosila s koljena na koljeno na autohtonom jeziku morala također zabilježiti pisanim znakovima. U tom razdoblju model pisanja bio je kineski (*kanbun*) te je bilo teško napisati tekst na japanskom jeziku koristeći kinesko pismo što je dovelo do stvaranja hibridnog jezika *hentai kabun*.¹¹ Budući da je djelo napisano pomoću kineskih znakova za predstavljanje japanskih zvukova, Yasumaro navodi kako je pažljivo zapisivao: „Ako bi se za sve reči primenilo japansko čitanje kineskih znakova, odstupilo bi se od njihovog prvobitnog značenja, a ako bi se kineski znakovi nanizali isključivo kao glasovi, onda bi rečenice bile predugačke. Stoga su ovde, povremeno, u nekim izrazima izmešana japanska i kineska čitanja, a neke reči su napisane samo prema japanskim čitanjima.“¹²

Djela drevne japanske književnosti dugo vremena bila su zaboravljena. Originalna inačica *Kojikija* nije sačuvana dok je najstarija inačica iz srednjeg vijeka. Nazvana je *Shinpukuji-bon* po hramu koji se danas nalazi u Nagoyi gdje je i sačuvana.¹³ Otkrio ju je najpoznatiji učenjak šintoizma i klasične japanske književnosti Motoori Norinaga prilikom traganja za drevnim tekstovima koji danas predstavljaju polazište japanske kulture i civilizacije.¹⁴ Njegov rad obuhvaćen je u djelu *Kojiki-den* 古事記伝 to jest *Komentari o Kojikiju* čiji rad predstavlja ishodište za razumijevanje djela *Kojiki*.¹⁵

¹¹ Voogt Alexander J. de and Joachim Friedrich Quack. *The Idea of Writing : Writing Across Borders*. Brill, 2012., str. 169-172.

¹² *Kođiki: zapisi o drevnim događajima*, str. 16.

¹³ Vasić, str. 8.

¹⁴ Bibić Kostić, Indi. *Termin Mono no Aware u japanskoj kulturi, društvu i umjetnosti*, Završni rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2020. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:645138>. Datum pristupa: 8.9.2022.

¹⁵ Vasić, str. 8.

3. SILAZAK U PODZEMLJE – DEMIJURZI IZANAKI I IZANAMI

Na samom početku kronike nalazi se jedan od najvažnijih mitova prvog toma koji govori o božanskom paru prapredaka – demijurga¹⁶, o Izanakiju i Izanami. U nastavku je predstavljen kratki sižejni tok odjeljaka koji su usko povezana s razmatranim odjeljkom to jest do silaska boga Izanakija u podzemni svijet. Prije silaska u samo podzemlje prethodni odjeljci su: *Božansko venčanje na ostrvu Onogoro*, *Rađanje zemlje*, *Rađanje bogova*, *Odlazak boginje Izanami*.¹⁷

Početak kronike govori o početku i kraju nastajanja neba te o procesu stvaranja zemlje. Božanstva koja su proizašla iz kaosa bila su samotna, a za stvaranje svijeta bilo je potrebno muško i žensko božanstvo. Posljednja dva od mnogih božanstava, prvoprovani su *kamiji*¹⁸ čija je zadaća stvoriti svijet i vladati njim. Bog i boginja zavodjenja, ujedno brat i sestra¹⁹, dobili su draguljsko koplje *Ame no nubuko* i silaze s Uzvišenog nebeskog polja na nebeski lebdeći most *Ame no ukihashi*.²⁰ Promještajući nebeskim kopljem, začuo se zvuk sličan ključanju morske vode. Kada su izvukli koplje, na vrhu su se nataložile slane kapi. Tako je nastalo prvo kopno – *Onogoro*²¹. Prabogovi sišli su na kopno gdje su odlučili sagraditi nebeski stup²² i palaču od osam hvati²³, a zatim je slijedila teogamija²⁴ i spolno sjedinjenje – stvaranje svijeta. Zaokruživši stup, susreli su se s druge strane, no Izanami se nije mogla suzdržati te je prva progovorila. Izanaki je uzvratio pozdravom, no napomenuo je neprimjerenost sestrina čina. Budući da je prekršila tabu, Izanami je rodila ružno, defektno dijete, bez kostiju i

¹⁶ U prijevodu demijurg znači tvorac (npr. svemira).

¹⁷ *Kodiki: zapisi o drevnim događajima*, str.19.- 28.

¹⁸ *Kamije* u šintoizmu možemo prevesti kao božanstva, pojave ili čak duhove, a drugi prijevodi su bića koja su postavljena na neko više mjesto. (Više: Ivanuša, Vanja, *Japanski i nordijski kreacionistički mitovi-kopmarativna analiza*, Završni rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2021. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:452156>. Datum pristupa: 28.7.2022.

¹⁹ Na temelju ovoga možemo zaključiti kako je endogamija dozvoljena među božanstvima koji su brat i sestra do na primjeru carice Sahobime i brata Sahobikoa vidimo kako je endogamija zabranjena u carskoj lozi (Vasić, str. 147).

²⁰ Riječ je o brončanom svetom koplju i o izmišljenom mostu na nebu.

²¹ Prvi primjer metamorfoze u djelu *Kojiki*.

²² Tim stupom se povezuje gornja i srednja sfera to jest nebeska i zemaljska.

²³ Ovo se može gledati na način da nastavak kozmogonijskog i teogonijskog procesa nije moguć bez stvaranja doma u kojem će živjeti božanstva i nastaviti s rađanjem. (Vasić, str. 40.)

²⁴ Vjenčanje božanstava.

udova, nalik pijavici, po imenu – *Hiruko*²⁵. Odlučili su se vratiti bogovima na nebo koji su rekli na temelju skapulomantije²⁶ da je pogrešno što se žena prva obratila mužu. Vratili su se potom na kopno gdje su ispravili pogrešku i tako nastaje *hieros gamos*²⁷ – božanski par. Ispravkom nastavlja se teogonijski i kozmogonijski proces. Izanami je nastavila rađati božanstva koja su predstavljala živu i neživu prirodu. Plodan teogonijski tijek prekinut je rađanjem boga vatre, Kagatsuchija, čije je vatreno tijelo opeklo boginju prilikom poroda: „I tako, boginja Izanami, zbog toga što rodi boga vatre, naposljetku ode.“²⁸ Nakon odlaska boginje, ljut i ožalošćen Izanaki odluči ubiti svog sina, boga vatre. Odrubi mu glavu i odluči se zaputiti u Zemlju noćne tame kako bi vratio svoju dragu.

Slika 1. Prikaz bogova demijurga – Izanakija i Izanami prilikom stvaranja svijeta.

(Izvor: <https://parabola.org/2018/05/27/izanagi-and-izanami-a-japanese-myth-retold-by-paul-jordan-smith/>)

²⁵ Izanami je prekršila tabu time što je prva progovorila i bila je kažnjena rođenjem defektnog djeteta. U japanskoj mitologiji ukoliko žena progovori prva, ona biva kažnjena rođenjem defektnog djeteta čime se simbolizira inferiornost žene. Dijete zbog svoje defektnosti nije moglo sudjelovati u daljnjem teogonijskom procesu stoga je bačeno u rijeku i time odbačeno. Ovo je također internacionalni motiv čiji pandan pronalazimo u Bibliji u priči o Mojsiju. (Vasić, str. 41.)

²⁶ Proricanje na temelju plečke životinje. U japanskom mitu riječ je o plečki jelena. (Isto, str. 44.)

²⁷ Isto, str. 58.

²⁸ *Kodiki: zapisi o drevnim događajima*, str. 26.

4. O ZEMLJI MRTVIH

Na temelju sižejnog toka o božanstvima Izanakiju i Izanami zaključujemo kako je djelo prožeto internacionalnim motivima poput motiva metamorfoze, čudesnog začeca, defektnog djeteta,... U petom odjeljku poglavlja božanstva Izanaki i Izanami, pod nazivom *Bog Izanaki posjećuje Zemlju noćne tame*, dobivamo jasno prikazanu normalnu trihotomijsku strukturalnu shemu svemira.²⁹

Prema Meletinskom, da bi se kaos pretvorio u svemir dolazi do prijelaza iz vodenog elementa u kopno nakon čega slijedi odvajanje neba od zemlje. Ponavljanjem čina, jednog prema dolje, drugog prema gore dolazi do stvaranja tri sfere. Između nebeske i podzemne sfere nalazi se zemaljska sfera koja im se suprotstavlja. Podjela je nastala na temelju opozicije, odnosno suprotstavljanja neba s bogovima i podzemne sfere s mrtvim stanovnicima.³⁰ Veliki broj mitologija smatra da se svijet ljudi nalazi između podzemnog svijeta mrtvih ispod i duhovnog svijeta na nebu iznad. Vasić ističe kako je tadašnjim ljudima bilo posve logično da njihovi voljeni koji su pokapani ispod zemlje idu tim putem i u carstvo mrtvih gdje nastavljaju dalje živjeti.³¹ Troslojni svemir pronalazimo i u japanskoj mitologiji: Uzvišeno nebesko polje (*Takamagahara*), Središnja zemlja trščanih polja (*Ashihara no Nakatsukuni*) i Zemlja noćne tame (*Yomi no kuni*).³² Prema *Kojikiju* prvo nastaju nebeska i zemaljska sfera. Podzemna sfera spominje se tek prilikom odlaska boginje Izanami u Zemlju mrtvih.

U odjeljcima koji govore o božanstvima Izanakiju i Izanami ne pronalazimo podroban opis podzemne sfere. Opis zemlje *Yomi* u *Kojikiju* započinje: „Onda bog Izanaki poželi da vidi svoju dragu, boginju Izanami, pa krenu za njom u Zemlju Jomi...”³³ Pregledniju predstavu o podzemnom svijetu vidimo tek prilikom Izanakijevog magičnog bijega. On uz brdo Hira postavlja gigantski kamen³⁴ kojeg

²⁹ Vasić, str. 28.

³⁰ Meletinski, Eleazar Moiseevich, *Poetika mita*, prev. Jovan Janićijević, Nolit, Beograd, 1976., str. 211.

³¹ Danijela Vasić, *The Land of the Dead – International Motifs in the Oldest Work of Japanese Literature, TRANS- [En ligne]*, 2010. Dostupno na: <http://journals.openedition.org/trans/393> ; DOI : <https://doi.org/10.4000/trans.393>. Datum pristupa: 11.9.2022.

³² *To the Underworld (Yomi-no-kuni) and Back*, Home of Japanese Mythology; Shimane Kankou-shimane, <https://www.kankou-shimane.com/en/japanesemythology/yomi-no-kuni/>. Datum pristupa 2.9.2022.

³³ *Kodiki: zapisi o drevnim događajima*, str. 29.

³⁴ Kamen predstavlja kao i u drugim mitologijama oblik prepreke koji odvaja svijet mrtvih od svijeta živih.

Izanami nije mogla prijeći. Na temelju toga što božica na kraju nije uspjela prijeći prepreku možemo reći kako je mrtvi ne mogu prijeći dok živi mogu. Znanstvenik Motoori Norinaga čvrsto je uspostavio interpretaciju zemlje *Yomi* kao podzemnog svijeta.

Šintoistički zagrobni život koji pronalazimo u *Kojikiju* razlikuje se od zagrobnog života u drugim mitologijama. Prema Robertsu, rana šintoistička uvjerenja nisu povezivala život nakon smrti s kažnjavanjem. Za razliku od podzemlja u drugim mitologijama poput *Jigoku* u japanskom budizmu u kojem se duše muče do svog ponovnog rođenja, *Yomi* nam je predstavljena kao mjesto u kojem se duše ne muče.³⁵ Vasić nam obrazlaže kako u *Kojikiju* uopće nema ideje strašnog suda kao ni eshatoloških mitova o kazni ili nagradi poslije smrti, a mrtvi nastavljaju raditi isto ono što su radili u svijetu živih.³⁶ Na temelju toga možemo reći da u japanskoj mitologiji bogovi ne umiru o čemu nam svjedoči kako je boginja Izanami „otišla“ u Zemlju mrtvih.³⁷

Kršćanski pakao ili „mjesto ispod“ daje nam suprotan prikaz. Naime, ono se suprotstavlja nebu jer u njemu grešnici pate nakon smrti dok je nebo vječni dom dobrim ljudima. Egipatska mitologija ne daje predstavu o tipičnom konceptu pakla, no veliku važnost je igrao sudnji dan. Prema Remleru, drevni Egipćani su svoje podzemlje dijelili na dva dijela; jedan dio u kojem će pokojnici uskrsnuti i provesti ugodnu vječnost te drugi koncept Duat. Po *Knjizi mrtvih* prije toga slijedi ceremonija Svečanost vaganja srca koja predstavlja najdramatičniji susret pokojnika u potrazi za ulaskom u podzemlje. Susreću se s perom istine *maat* uz prisustvo bogova Anubisa i Thotha. Srce na vagi predstavljalo je misli i emocije preminulog, a pero istinu i pravdu. Ukoliko je osoba vodila dobar život, može ići u podzemlje gdje će putovati brodom po tamnom domu zastrašujućih demona Duata 12 sati s bogom sunca Ra, a ako je imala loš život to jest srce je bilo teže

³⁵ Jeremy, Roberts, *Japanese Mythology A to Z*, JimDeFelice, New York, 2004, str. 121.

³⁶ Vasić, str. 136.

³⁷ Izanami se spominje kao prvo božanstvo koje je otišlo u podzemni svijet. Također, ne spominje se niti smrt Izanakija te se navodi da je podijelio vlast među svojom djecom. (Vasić, str. 134.). Izanamin „odlazak“ u Zemlju mrtvih možemo usko povezati s Isusom Kristom u kršćanstvu jer je dosta podataka oko njegove smrti nepoznato. Naime, o njemu se ne govori da je umro već je riječ smrt zamijenjena s „odlaskom u donji svijet“ te su aktivnosti u tri dana do njegova uskrsnuća nepoznate. (Više: Szilágyi, Krisztina, *Descent into the Netherworld/Hell (in Islam)*, article in the Encyclopedia of the Bible and Its Reception, vol. 6, 2013. Dostupno na: https://www.academia.edu/7396674/Descent_into_the_Netherworld_Hell_in_Islam . Datum pristupa: 1.5.2022.).

od vage osoba pada direktno u ralje mitskog bića Ammuta.³⁸ Židovi imaju drevni koncept *Šeol* koji predstavlja vrstu podzemlja i koja se najbolje vidi kroz metaforu praznine smrti u kojem ljudi također pate. Također predstavlja i mjesto gdje su tijela u mukama čekala svoje uskrsnuće. Sličnost pronalazimo u podzemnom svijetu *Hadu* kojim vlada istoimeni bog. Džalo kaže kako je u *Hadu* duša živjela neutralnim životom sjene, bez karaktera i razumijevanja svijeta oko sebe.³⁹ Had je u izravnoj suprotnosti s raskošnim životom planine *Olimpa*. U sumerskoj mitologiji, podzemlje *Kur* prikazano je kao mračno i turobno mjesto u kojem su ljudi vodili „sjenovito izdanje života na zemlji“. ⁴⁰

Prilikom opisivanja Zemlje mrtvih, česta je potreba da se u podzemlju postavi nekakav red i podjela. Podzemni svijet *Yomi* predstavljen je kao užasno i prljavo mjesto ispod zemlje s demonskim stanovnicima i leševima s nakupljenim crvima. Drugim riječima, prikazana je kao mjesto nečega nečistog. Prilikom Izanakijevog odlaska iz Zemlje mrtvih možemo stvoriti sliku o istoj. Zemlja mrtvih prikazana je kao mistično mjesto s naglaskom na nečistoći i ružnoći svijeta mrtvih. Roberts piše o japanskoj riječi *kegare* koja označava nešto nečisto koja je važna u religiji šinto, a vidi se najbolje u epizodi kada Izanami završi u podzemlju. Ona kao čisto biće nakon što je pojela hranu u podzemlju postaje nečista i ne može se vratiti na zemlju. ⁴¹ Prema Colemanu, podzemni svijet u šintoizmu sastoji se od osam dijelova od kojih je svaki podijeljen na još šesnaest dijelova. Također, postoje i manji dijelovi poznati kao *Kimpen-jigoku* i *Koduko-jigoku*.⁴² Budući da ovo nije jedini slučaj katabaze u kronici, važno je za naglasiti razliku između Izanakijeve i Ōkuninushijeve katabaze jer je druga napisana poslije i u njoj dolazi do toga da se Zemlja mrtvih (u ovom slučaju *Ne no kuni*) poistovjećuje s *Uzvišenim nebeskim poljem* kao i *Središnjom zemljom trščanih polja* čiji je rezultat gubitak mračne i tmurne slike podzemlja.⁴³ Također u njoj su postojale i biljke i životinje s magičnim moćima. Glavni primjer je bambus u

³⁸ Remler, Pat, *Egyptian Mythology A to Z*, Facts On File, New York, 2006., str. 148.

³⁹ Džalo, Marijana, Smrt i zagrobni život u Grka i Rimljana, *Essehist*, vol.5, br. 5, str. 32-40, 2013. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/184463>. Datum pristupa: 20.4.2021.

⁴⁰ Kramer, Samuel Noah, *Sumerians: A Captivating Guide to Ancient Sumerian History*, Sumerian Mythology and the Mesopotamian Empire of the Sumer Civilization, CreateSpace Independent Publishing Platform, 2018., str. 24.

⁴¹ Roberts, str. 64.

⁴² Coleman, James, *The Dictionary of Mythology: An A-Z of Themes, Legends and Heroes*, CAPELLA, 2007., str. 468.

⁴³ Vasić, str. 137.

Izanakijevom bijegu koji metamorfozom postaje češalj. U slučaju Ōkuninushijevog silaska u podzemni svijet, u pomoć su mu pristigli miševi.⁴⁴ U podzemnoj sferi postojao je širok spektar likova koji su činili atmosferu mračnijom i mističnijom poput zlih duhova, *hisa-me* te zastrašujućih demona poput *Shikome Shikome*.⁴⁵

Način gledanja na podzemni svijet kao što je onaj koji pronalazimo u *Kojikiju* najzastupljeniji je u mitologijama širom svijeta. Podzemni svijet *Had* opisan je kao sumorno i mračno mjesto u kojem su živjeli mrtvi. Detaljan opis *Hada* dobivamo u Homerovoj *Odiseji* u kojem se prikazuje silazak junaka Odiseja u podzemni svijet. Garland opisuje da se nalazi ili na vanjskim granicama oceana ili ispod dubina ili krajeva zemlje, a predstavlja mračno mjesto i pandan svijetlog *Olimpa*.⁴⁶ Roderick je na sličan način opisano neugodno i mračno mjesto *Hela* i velike dvorane *Valhale* u *Asgardu*. U mističnom smislu u skandinavskom kozmičkom modelu suprotstavljaju se podzemna naseobina mrtvih *Hel* i nebeska *Valhala*. Najdetaljniji opis podzemnog svijeta u norskoj mitologiji je prilikom Hermodove *katabaze* u kojoj se „vozi devet noći po mračnim i dubokim dolinama”.⁴⁷ Ramler, recimo, predstavlja podzemlje *Duat* kao nepoznato, skriveno i tajanstveno mjesto. Za razliku od njih, Dante opisuje podzemlje kroz razine, odnosno dijeli svoj pakao u devet koncentričnih krugova od kojih svaki sadrži različiti grijeh i određenu kaznu te mu olakšava sustavno bavljenje mrtvima. Palis nam navodi koncept vrata u podzemlju u silasku Ištar u kojem se nalazi sveukupno sedam vrata, a na svakim je čuvar vrata joj oduzima predmet koji posjeduju čime se smanjuje njena božanstvenost i moć. Pomoću ovog se otežava zadatak i time se lik udaljava od svijeta živih.⁴⁸ Nisu točno razjašnjene predstave o mukama mrtvih u donjem svijetu i njihovu blagostanju u carstvu mrtvih u mitologijama drevnog Sredozemlja, kod sjevernoameričkih Indijanaca i naroda Sibira.⁴⁹

⁴⁴ Isto, str. 136.

⁴⁵ 日本神話の見るなタブー, Jinjajin, , 国際教養振興協会 ICPA.

https://jinjajin.jp/modules/contents/index.php?content_id=159. Datum pristupa: 28.7.2022.

⁴⁶ Garland, Robert, *The Greek Way of Death*, Duckworth, London, 1985., str. 49-52.

⁴⁷ Roderick, Hilda, *Road to Hel: A Study of the Conception of the Dead in Old Norse Literature*, Greenwood press, New York, 1968., str. 171.

⁴⁸ Pallis, Christopher, *Death*, Encyclopedia Britannica, decembar 2020. Dostupno na: <https://www.britannica.com/science/death>. Datum pristupa: 16.4.2021.

⁴⁹ *Descent into the Underworld*. Encyclopedia of Religion. *Encyclopedia.com*. (June 21, 2022). <https://www.encyclopedia.com/environment/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/descent-underworld>. Datum pristupa: 28.7.2022.

Možemo zaključiti kako je zajedničko svim podzemnim svjetovima tama i sumorna atmosfera kako bi se dočarala različitost od svijeta živih. Tadašnjim ljudima bilo je posve logično da se podzemni svijet u kojem žive njihovi mrtvi nalazi upravo pod zemljom, pod mjestom gdje su ih i pokapali. Zbog toga u mitološkim pričama božanstva i junaci nakon kraja svog fizičkog života završavaju u podzemnom svijetu mrtvih.

Prilikom proučavanja mitologija drugih naroda, može se zaključiti da je većina naroda smatrala da se podzemni svijet nalazi ispod zemlje. Također, postojale su i one koje su „donji svijet“ zamišljale kao put na nebu, na morskom dnu ili na nekom otoku, no najčešće je bilo riječ o podzemlju u pravom smislu.⁵⁰ Ulaz u svijet mrtvih često je kanal pod zemljom. Ovisno o priči i namjeni *katabaze*, ulaz može biti u blizini, na poznatom mjestu ili na krajevima zemlje ili mora. Može biti i na vidiku ili skriven i dostupan samo nekolicini.⁵¹ Classen piše kako je često na mjestima koja imaju neobične geološke aktivnosti, posebno vulkanska područja (Etna na Siciliji) ili ponekad u jezerima (Lago Averno kod Napulja), planinama ili jamama.⁵² Prema *Kojikiju*, duga nizbrdica vodila je u podzemni svijet u kojem se nalazila prostrana podzemna palača.⁵³ Cartwright smatra da postoje dva ulaza u zemlju *Yomi*, jedan, puka rupa u zemlji u provinciji *Izumo* koja je blokirana kamenom (danas *Yomotsu hirasaka* na području prefekture *Shimane*), i drugi, dramatičniji ulaz, gdje se sva mora spuštaju u zemlju.⁵⁴

⁵⁰ Isto.

⁵¹ Isto.

⁵² Classen, Albrecht, *Handbook of Medieval Culture*, Walter de Gruyter GmbH & Co KG, 2015., str. 665.

⁵³ *Kođiki: zapisi o drevnim događajima*, str. 29

⁵⁴ Cartwright, Mark, *Yomi*, World History Encyclopedia, 2017., Dostupno na: <https://www.worldhistory.org/Yomi/>. Datum pristupa: 31.5.2021.

Slika 2. Yomotsu hirasaka (黄泉津平坂) (Izvor:

<https://www.tofugu.com/japan/japanese-hells/>)

Prikaz o ulasku u zemlju mrtvih u grčko-rimskoj mitologiji pronalazimo u obliku jezera, rijeka ili pukotina na zemlji. Roomland spominje kako u Homerovoj *Odiseji* glavni junak odlazi u podzemni svijet preko rijeke Ocean.⁵⁵ Putem špilja silazak u zemlju mrtvih ušli su junaci poput Eneje i Herakla. Coleman spominje da je Orfej kroz špilju otišao u potragu za Euridikom dok je Had oteo božicu Perzefonu i odveo je u podzemlje kroz rascjep na zemlji kako bi se mogao oženiti njome. Suprotno tome, Ramler u egipatskoj mitologiji smatra da je izvor mladosti Abidos predstavljalo ulaz u podzemlje.⁵⁶ Norska mitologija nudi nam nekoliko mogućnosti ulaska u podzemni svijet. Prema Carneyu postoji teorija o središnjem bunaru kroz koji se ulazi u podzemni svijet.⁵⁷ Drugačiju teoriju donosi nam Roderick koji spominje kako je ulaz u podzemni svijet u norškoj mitologiji bio u moru.⁵⁸ Vasić govori o tradiciji srpskog naroda kako se ulazilo u donji svijet putem jame, pećine ili bunara.⁵⁹ Havajski folklor govori nam o *Lua-o-Milu* koji predstavlja ulaz u donji svijet u dolini Waipio čiji je ulaz bio s vrha morske litice preko stabla.⁶⁰

⁵⁵ Roomland, Clark, *Underworld in The Odyssey: Odysseus Visited Hades' Domain*, Ancient Literature, <https://www.ancient-literature.com/underworld-in-the-odyssey/>. Datum pristupa 3.9.2022.

⁵⁶ Coleman, str. 96.

⁵⁷ Roderick, str. 172.

⁵⁸ Roderick, str. 187.

⁵⁹ Vasić, str. 138.

⁶⁰ Beckwith, Martha Warren, *Hawaiian mythology*, University of Hawaii Press, Honolulu, 1970., str. 225.

Sličnost pronalazimo u priči o začaranoj jami u koju je palo Pepeljugin vreteno, vulkanu-pećini u koju je upao Profesor Lidenbrok u „Putovanju do središta zemlje“ pa sve do Alise koja je upala u bunar loveći zeca.⁶¹

Koncept rijeke u podzemlju pojavljuje se u mitologijama i folklorima brojnih drugih naroda. Prema Campbellu, bog Izanaki silazi u zemlju Žute rijeke kako bi spasio svoju suprugu Izanami.⁶² Rijeke su u mitologijama često povezane s nadnaravnim i božanskim zbog čega ih pronalazimo u velikom broju mitologija. Roomland navodi kako grčka mitologija obiluje rijekama poput *Cocytus*, *Lethe*, *Phlegethon*, *Acheron* i *Styx* koje su predstavljale ulaz u podzemlje.⁶³ Coleman smatra da je rijekom Acheron Charon prevozio duše mrtvih do Hada.⁶⁴ Daly objašnjava kako *Elivagar* predstavlja naziv za 11 otrovnih rijeka koje su bile u podzemnom svijetu. Njihova imena su: *Fimbulthul*, *Svöl*, *Gunnþrá*, *Fjörm*, *Slíðr*, *Hríð*, *Sylgr*, *Ylgr*, *Við*, *Leiptr* i *Gjöll*.⁶⁵ U norskoj mitologiji rijeka *Gjöll* razdvaja *Devaloke* (nebo) i *Jamaloke* (pakao).⁶⁶ Rijeke norske mitologije predstavljale su granicu između svjetova i granice kraljevstava.⁶⁷ Meletinski spominje sibirске rijeke poput *Jeinsej* ili *Lene* duž kojih su naselila razna plemena stekle su svoj kozmički karakter. Također smatra da rijeka povezuje gore i dole odnosno ušće u gornjem svijetu i ušće u donjem svijetu.⁶⁸

Rijeka je u mitologijama predstavljala metaforu za tok života ili prolaz u drugi svijet. Koncept rijeke predstavlja prelazak iz svijeta živih u svijet mrtvih, a nerijetko se pojavljuje i biće koje je bilo u ulozi naplaćivanja i pratnje tijekom cijelog putovanja preko iste.

⁶¹ Vasić, str. 138.

⁶² Campbell, Joseph, *The hero with a Thousand Faces*, Joseph Campbell Foundation, 2020., str. 190.

⁶³ Roomland, Clark, *The Five Rivers of the Underworld and Their Uses in Greek Mythology*, Ancient Literature, 2022. Dostupno na: https://www.ancient-literature.com/rivers-of-the-underworld/#River_Styx. Datum pristupa 3.9.2022.

⁶⁴ Coleman, str. 209.

⁶⁵ Daly, Kathleen, *Norse Mythology A to Z*, Chelsea House Publications, 2009., str. 24.

⁶⁶ Kroonenberg, Salamon, *Why Hell Stinks of Sulfur: Mythology and Geology of the Underworld*, preveo sa njem. jez. Andy Brown, Reaktion Books Ltd, London, 2013, str. 431.

⁶⁷ Daly, str. 72.

⁶⁸ Meletinski, str. 220.

5. MOTIV KATABAZA

5.1. SILAZAK U PODZEMLJE

Smatralo se da je posjet podzemlju jedno od standardnih djela o mitskim herojima zbog čega je upravo ideja o posjeti podzemlja prevladavajuća u mitologiji i folkloru širom svijeta.⁶⁹ Putovanje u podzemni svijet razlikovalo se od normalnih putovanja. Na takvo putovanje nije se mogao uputiti bilo tko, zapravo, vrlo malo junaka se upustilo u takvu avanturu. Mitološki postupak vrlo je čest, najviše zbog toga što ga možemo shvatiti kao metaforu za psihološki proces uranjanja u vlastito „nesvjesno“ kako bi se dohvatila nova mudrost koja rezultira herojskim upuštanjem u nepoznato.⁷⁰ O tom poduhvatu govori nam i drugi naziv to jest „Veliko putovanje“ na koje odlaze veliki junaci.⁷¹ Važno je za naglasiti kako ti junaci nisu nužno morali biti ljudi. U mitu o Izanakiju i Izanami riječ je o božanstvima. Pored božanstava, u podzemlje su silazili su i obični ljudi, šamani... Razlozi koji su ih naveli na silazak u podzemlje različiti su od mitologije do mitologije. Usprkos razlikama u razlozima, možemo reći da je svakom silasku u podzemlje cilj isti. Zajedničko svim silascima u podzemni svijet ostvarenje je nečega što u svijetu živih nije moguće. J. L. Calva Martinez napravio je kategorizaciju katabaza na temelju razloga za silazak u podzemni svijet. Prema tome, možemo ih kategorizirati kao:

- nekromatske (primjer: Odisej koji odlazi u Had kako bi se susreo s prorokom Tiresijom);
- romantične (primjeri: bog Izanaki odlazi kako bi spasio božicu Izanami; Orfej odlazi kako bi spasio voljenu Euridiku)
- objezne (primjer: Heraklo odlazi u podzemlje kako bi spasio psa Kerbera).⁷²

Jedan od čestih razloga zašto su junaci odlazili u podzemlje bio je radi besmrtnosti i nadnaravnog znanja poput slučaja u *Nekiji* iz Homerova djela.

⁶⁹ *Descent into the Underworld*. Encyclopedia of Religion. *Encyclopedia.com*, 2022. Dostupno na: <https://www.encyclopedia.com/environment/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/descent-underworld>. Datum pristupa: 28.7.2022.

⁷⁰ Isto.

⁷¹ Isto.

⁷² Calvo Martinez, Jose Luis, *The Katabasis of the Heroe*, Liège, 2000. https://www.academia.edu/10805860/The_Katabasis_of_the_Heroe. Datum pristupa: 24.4.2021.

Također, Eneja odlazi u podzemni svijet posjetiti svoga oca uz pomoć Sibile od koje dobiva brojna pitanja o podzemnom svijetu, njegovoj lozi te o potomcima. Jedan od razloga bili su i predmeti, o čemu pronalazimo primjer u sumerskoj mitologiji u kojoj Enkidu putuje u podzemni svijet kako bi pronašao čudesnu kuglu ili čekić Gilgameša; u egipatskoj junak Setne odlazi u grobnicu princa u potrazi za čudesnom knjigom boga Thotha. Razlozi su bili i izvršenje zadatka koje je zadalo više božanstvo poput slučaja Psihe koja je primorana sići u podzemlje kako bi ispunila zadatak božice Venere i kako bi dokazala snagu svoje istinske ljubavi prema Kupidonu.⁷³ Nerijetko je glavni cilj bio razgovor s osobom koja je napustila svijet živih. U norskoj mitologiji imamo primjer poput Hermoda koji odlazi po boga Baldera.⁷⁴

Najčešći razlog silaska u podzemlje je vraćanje stanovnika podzemlja. Mit o japanskom božanskom paru prapredaka, Izanakiju (Onaj koji poziva)⁷⁵ i Izanami (Ona koja poziva)⁷⁶, govori nam kako je nakon procesa stvaranja svijeta nastupila tragedija rađanjem Kagatsuchija, boga vatre. Prema *Kojikiju* ne postoji puno informacija o smrti božice Izanami. Vasić nam navodi kako nije eksplicitno navedena njena bol i smrt već je cjelokupan proces prikazan kao njen odlazak u Zemlju noćne tame.⁷⁷ Smrt božanstva predstavljena je kao povlačenje u Zemlju mrtvih.⁷⁸ Ljutit zbog smrti svoje voljene žene, Izanaki je obezglavio novorođenče nakon čega se uputio u podzemni svijet.

Druge mitologije daju nam veliku raznolikost koje je biće u pitanju, od krajnjeg slučaja Perzeja koji želi vratiti kraljicu Perzefonu; Herakla koji želi dovesti jedno od čudovišta (Kerbera) koje čuva zemlju, ali je upravo najčešće, kao u slučaju u japanskom mitu, vraćanje voljene osobe.⁷⁹ Ispitivanje snage ljubavi između dva bića najbolje možemo vidjeti kada dođe do smrti. Upravo nam je to temelj brojnih mitova i legendi u kojima onaj koji je ostavljen u svijetu živih bez

⁷³ *Descent into the Underworld*. Encyclopedia of Religion. *Encyclopedia.com*. (June 21, 2022). <https://www.encyclopedia.com/environment/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/descent-underworld>. Datum pristupa: 28.7.2022.

⁷⁴ Roderick, str. 170.

⁷⁵ Ferguson J.C., Anesaki M., *The Mythology of All Races. Volume VIII. Chinese. Japanese, USA: Cooper Square, 1964.*, str. 222.

⁷⁶ Na istom mjestu..

⁷⁷ Vasić, str. 138.

⁷⁸ Vasić, str. 61.

⁷⁹ *Descent into the Underworld*. Encyclopedia of Religion. *Encyclopedia.com*. (June 21, 2022). <https://www.encyclopedia.com/environment/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/descent-underworld>. Datum pristupa: 28.7.2022.

svoje voljene osobe, slijedi svoju voljenu umrlu osobu u podzemni svijet poput Orfeja, Dioniza, Ištar... Roomler navodi najpoznatiji primjer *katabaze* grčke književnosti Homerovu *Odiseju* u kojoj istoimeni junak odlazi u podzemlje po naredbi čarobnice Kirke kako bi stekao znanje o zemlji mrtvih općenito, a ujedno i o svojoj sudbini. O tome govori jedanaesto pjevanje *Nekija*. Njegov zadatak je otići u Had kod proroka Tiresije kako bi saznao o svom povratku nakon putovanja kojeg je namjeravao poduzeti. U podzemlju se susreće s dušama mrtvih (Heraklo, Ahilej) od kojih je najznačajniji susret s majkom Antiklejom na putu do proroka Tiresije. Naposljetku dolazi kod Tiresije koji mu govori da će se vratiti u svoj rodni kraj, Itaku.⁸⁰

Brojni znanstvenici zapazili su sličnost ključnih japanskih mitova s grčkim. Britanski povjesničar George Bailey Sansom je u svom djelu *A History of Japan* napisao: „Ovaj mit o Izanakijevoj potrazi za suprugom u podzemlju ponekad se uspoređuje s Orfejem i Euridikom, ali bliža je paralela o Perzefoni koja je osuđena da ostane u Plutonovu kraljevstvu jer je tamo jela. Izanami kaže Izanakiu da je prekasno jer je jela u zemlji *Yomi*.”⁸¹ Primjer Izanakija i Izanami možemo najbliže usporediti s grčkim Orfejem i Euridikom koji nam dokazuju da supružnici iako mogu reći da se vole, zapravo ne znaju koliko im je stalo dok to ne dokažu držeći se zajedno u teškoj situaciji. Naime, oba suprug a posjetila su podzemni svijet kako bi pronašli svoje žene. Izanami se nije mogla jednostavno vratiti u svijet živih jer je okusila hranu u podzemlju.⁸² Izanaki ju je zamolio da preispita i ona je napokon pristala ući u palaču uz upozorenje da se ne okreće za njom.⁸³ Grčka mitologija na sličan način obrađuje razlog i tijek Orfejeve *katabaze* koji pokušava vratiti svoju Euridiku koju Had ne želi tako lako pustiti. Zadao mu je zadatak da će je, ako se može vratiti u zemlju živih bez osvrtnja za njom, pustiti iz podzemlja. U grčkoj mitologiji, Dioniz odlazi u *Had* kako bi vratio svoju majku

⁸⁰ Roomland, Clark, *Underworld in The Odyssey: Odysseus Visited Hades' Domain*, Ancient Literature, <https://www.ancient-literature.com/underworld-in-the-odyssey/>. Datum pristupa 3.9.2022.

⁸¹ Sansom, George, *A History of Japan to 1334*, Stanford University Press, 1958., str. 30.

⁸² Poznat kao motiv o Perzefoni prema kojem je biću zabranjen povratak u svijet živih nakon što okusi hranu podzemlja. Zbog toga George Sansom uspoređuje sudbinu Izanami s Perzefonom.

⁸³ Predstavlja prekršeni tabu, a naziva se još i Orfejevski motiv jer ju je pogledao iako ga je ona zamolila da to ne radi. Orfejevski motiv pronalazimo i u drugim pričama japanskog folklora poput *Tsuru no Ongaeshi* (Labudovo vraćanje usluge) i *Urashima Taro* (Više na: 日本神話の見るあのタブー, Jinjain, 国際教養振興協会 ICPA.

https://jinjain.jp/modules/contents/index.php?content_id=159. Datum pristupa: 30.5.2021.).

Semelu dok Perzefonu iz okova Hada pokušavaju spasiti Hermes i Tezej. Eliot govori o susretu Eneje sa svojim ocem Anhizom u podzemlju. Otac mu daje odgovore na pitanja o podzemnom svijetu, o njegovoj lozi u Italiji i razlogu njegova dolaska u podzemni svijet. Eliotu zaključuje da svakog koga Eneja susreće u podzemlju dio je obuke i razvoja kako bi Eneja simbolično mogao doživjeti svoje ponovno rođenje i pripremu za daljnju budućnost.⁸⁴

Kramer prikazuje na drugačiji način *katabazu* babilonskog mita starog četiri tisuće godina koji govori o mezopotamskom božanstvu ljubavi, plodnosti i ratovanja Ištar (pandan sumerskoj Inani). Nakon smrti voljenog muža Tomuza, pokušala je imati romantičan odnos s Gilgamešom koji ju je naposljetku odbio. Razočarana, odlazi u podzemlje po svog muža.⁸⁵ Za razliku od mita o Izanami i Izanajima koji prati formulu da osoba A voli osobu B koja odlazi u podzemlje te ju osoba A prati, u silasku božice Ištar u podzemni svijet dolazi do inverzije motiva. Nakon što je došla u podzemlje, ne može vidjeti svog muža i kraljica mrtvih Ereshkigal ostavlja je u palači i sada je ona ta koju treba spasiti.⁸⁶ Drugim riječima, voljena osoba umjesto nje mora otputovati u podzemlje jer se njezin povratak u svijet mora nadoknaditi.

Motiv silaska u podzemlje možda nije toliko raširen u istočnom svijetu kao u zapadnom. Nekoliko primjera nam govori o njegovoj prisutnosti i ondje. U Indiji je popularna priča iz djela *Mahabharata*. Princeza Savitra zaljubila se u Satyavana. Njihov život činio se savršenim sve dok mudrac nije došao s vijesti kako će njen muž živjeti još samo godinu dana. Nakon godinu dana bog smrti Yama dolazi po duh Satyavana.⁸⁷ Prelijepa Savitra slijedi *Yamua*, vedskog boga smrti, do vrata podzemlja i uvjerava ga da oslobodi njezina supruga *Satyavana*.⁸⁸ Iako joj je bog podzemlja rekao da se vrati, ona nije htjela i pratila je dušu svojeg supruga sve do vrata pakla. U mitologiji Mongola, kralj Gesar pokušava iz podzemlja spasiti svoju majku.⁸⁹ Nešto različiti razlozi za silaske u podzemlje pronalazimo u drugim mitologijama Istoka. Idema nam govori o primjeru u kineskoj mitologiji

⁸⁴ Eliot, Thomas Stearns, *On Poetry and Poets*, Faber Ltd, 1909., str. 62.

⁸⁶ *Descent into the Underworld*. Encyclopedia of Religion. *Encyclopedia.com*. (June 21, 2022). <https://www.encyclopedia.com/environment/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/descent-underworld>. Datum pristupa: 28.7.2022.

⁸⁷ Williams, George, *Handbook of Hindu Mythology (World Mythology)*, ABC-CLIO, 2001., str. 263.

⁸⁸ Na istom mjestu.

⁸⁹ Isto.

kada je božicu Guanjin ubio sluga pa odlazi u podzemni svijet u kojem pokazuje svoje zavidne moći. Svojim prelijepim pjevanjem ublažava svoju vječnu tugu što je razbjesnilo kralja Zemlje mrtvih koji je vraća natrag na zemlju.⁹⁰ Meletinski napominje kako se u mitovima Aranda i drugih centraloaustralijskih plemena potanko priča o svetim pravcima putovanja u potragama za rođacima u kojima odlaze pod zemlju i tamo stvaraju svoje totemske centre.⁹¹

Norska mitologija daje nam uvid u nekoliko silazaka u podzemni svijet. Daly objašnjava dva silaska u podzemni svijet koja su usko povezana jer je riječ o ocu i sinu. Naime, bog svjetlosti Balder počeo je sanjati zastrašujuće snove što je navelo njegova oca Odina da posjeti podzemni svijet kako bi dobio informacije o njegovim zastrašujućim snovima. Sibila mu je rekla da će njegov sin biti ubijen, a da će ga vratiti iz podzemlja njegov nerođeni sin Vali.⁹² Norskog boga Baldera ubio je Hodur nakon čega je zavladao strašan jauk bogova koji su ubili Hodura. Majka Frigg zatražila je pomoć od bogova da jedan od njih posjeti *Hel* i vrati Baldera iz zemlje mrtvih. U tu pustolovinu dobrovoljno se uputio hrabri Hermod zajedno s konjem Slepnirrom.⁹³ Szilágyi napominje postojanje *katabaza* u najrasprostranjenijim religijama kao što su kršćanstvo i islam. Među njima najpoznatije su katabaze Isusa Krista i Muhameda.⁹⁴ Kristova katabaza predstavlja veliku zanimljivost jer je riječ o katabazi i anabazi. Zolla piše da se Isus pojavljivao u isto vrijeme pod zemljom i uskrsnuo na zemlji što dovodi do uzlaska i silaska u isto vrijeme.⁹⁵ Stoga, ostaje nepoznato je li se Isus kretao *Šeolom* ili *Hadom* ili je pak hodao nebesima.

⁹⁰ Idema, Wilt, *Personal Salvation and Filial Piety: Two Precious Scroll Narratives of Guanyin and Her Acolytes*. University of Hawai'i Press, 2008. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt6wqcp4>. Datum pristupa: 16.4.2021.

⁹¹ Meletinski, str. 184.

⁹² Daly, str. 117.

⁹³ Daly, str. 9.

⁹⁴ Szilágyi, Krisztina, *Descent into the Netherworld/Hell (in Islam)*, article in the Encyclopedia of the Bible and Its Reception, vol. 6, 2013. Dostupno na: https://www.academia.edu/7396674/Descent_into_the_Netherworld_Hell_in_Islam_ (Datum pristupa: 1.5.2022.)

⁹⁵ Zolla, Elemire, *Silazak u Had i uskrsnuće*, s talijanskog preveo Franko Maglica, Nebula, Pula, 2017., str. 25-26.

5.2. REZULTATI PUTOVANJA

Putovanje u podzemlje opisuje se kao izuzetno opasno i teško, a uspjeh ovisi o posebnim uvjetima. Jedan od najčešćih uvjeta je taj da putnici ne trebaju jesti hranu ponuđenu u podzemlju, niti bi se trebali osvrnuti na povratno putovanje je tzv. Orfejevski motiv.⁹⁶ Ideja da se netko ne može vratiti kući zato što je u podzemnom svijetu okusio hranu, široko je rasprostranjena, jer su, prema ondanašnjoj misli ljudi koji jedu ili piju zajedno, u međusobnoj magijskoj vezi.⁹⁷

Prema *Kojikiju*, boginja Izanami okusila je hranu podzemlja, stoga joj je povratak u svijet živih bio zabranjen. U petom odjeljku Izanami se otišla savjetovati s bogom noćne tame – Yomotsukamijem.⁹⁸ Prije nego li je Izanami ušla u palaču, rekla je Izanakiju da je ne gleda. Budući da su razgovori unutar palače potrajali, bog Izanaki izgubio je strpljenje i pošao za boginjom Izanami. U palači je vladala tama, stoga je Izanaki uzeo češalj i zapalio ga kako bi vidio božicu. Božanstvenu ljepotu Izanami sada je zamijenio truli leš iz kojeg su nicali crvi i iznicali bogovi groma.⁹⁹ Izanaki je bio užasnut prizorom koji ga je dočekaao. Zvuk padajuće baklje probudio je Izanami koja mu je ljutito rekla: „Ti si mene osramotio!“,¹⁰⁰ nakon čega je poslala ružne djevojke iz Zemlje noćne tame (*Yomotsushikome*), tzv. grdobe u potjeru za svojim mužem.¹⁰¹ Izanami se zbog muževljeva kršenja tabua zavjetovala osvetom. Magičnim bijegom Izanaki bježi od svoje supruge.¹⁰² Izanaki magičnom brzinom bježi pred gonocima i ometa ih magijskim preprekama.¹⁰³ Izanaki uzme češalj s kose i baci ga te se on pretvori u mladice bambusa.¹⁰⁴ Zatim koristi mač s magijskim svojstvima, a potom i breskve da bi na kraju stavio gigantski kamen koji predstavlja granicu između

⁹⁶ *Descent into the Underworld*. Encyclopedia of Religion. *Encyclopedia.com*. (June 21, 2022). <https://www.encyclopedia.com/environment/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/descent-underworld>. Datum pristupa: 28.7.2022.

⁹⁷ Vasić, str. 141.

⁹⁸ *Kodiki: zapisi o drevnim događajima*, 29. str.

⁹⁹ Zanimljivo zapažanje kako su se bogovi gromova koji su povezani s nebeskom sferom nastali u podzemnoj sferi.

¹⁰⁰ *Kodiki: zapisi o drevnim događajima*, str. 30.

¹⁰¹ Na istom mjestu.

¹⁰² Široko rasprostranjeni internacionalni motiv „Magičan bijeg“.

¹⁰³ U velikom broju mitova drugih naroda (najviše na području Euroazije i Amerike) rasprostranjen je mit magičnog bijega. Prilikom bježanja, junak baca iza sebe predmete kako bi omeo bića koja ga proganjaju. Najčešće je riječ o 3 predmeta. Izanaki u svom bijegu baca češalj koji se magično pretvara u stablo bambusa, vijenac vinove loze u divlje grožđe,.... (Vasić, str. 143).

¹⁰⁴ *Kodiki: zapisi o drevnim događajima*, str. 30.

svijeta živih i mrtvih. Na kraju je ubrao tri ploda breskve i bacio na gonioce koji su se vratili natrag.¹⁰⁵ Izanami ne može preći tu granicu¹⁰⁶ čime se njegov magični bijeg završava. U svom bijesu zbog Izanakijevog bijega, božica se zaklela da će svaki dan ubijati tisuću njegovih ljudi. Čuvši to, Izanaki je uzvratio da će se svaki dan roditi tisuću i petsto ljudi.¹⁰⁷

Važno je za napomenuti kako prilikom prolaska kroz ili iz Zemlje mrtvih pronalazimo širok spektar prepreka. U slučaju japanske mitologije riječ je o džinovskom kamenu kojim Izanaki razdvaja svijet živih od svijeta mrtvih. U drugim mitologijama poput finske pronalazimo prepreke koje uključuju velikog orla, zmiju, vatreno jezero ili vodopad. Slične prepreke su u mitologijama Srednjeg i Dalekog istoka, antike i kod germanskih naroda.¹⁰⁸ Rezultat putovanja Izanakija najbliže možemo povezati s Orfejevom *katabazom*. Prema Campbellu, mit o Izanaku i Izanami kao i mit o Orfeju i Euridiki uz stotine sličnih mitova diljem svijeta poručuju da uvijek neka mala greška ili trenutak ljudske slabosti dovodi u iskušenje da, primjerice povjeruje, dovodi do nemogućnosti povratka.¹⁰⁹ Zajedničko im je to što su obje supruge ostale u podzemlju i njihov cilj vraćanja svojih voljenih nije uspio. Glavna razlika je u mišljenjima supruge o podzemnom svijetu. Neposredno prije nego što je Orfej trebao krenuti, pomislio je kako ga je bog Had zavarao, a zatim se okrenuo da suzbije svoju sumnju. Njegova supruge je bila tu, no budući da je prekršio obećanje (tabu), ona zauvijek nestaje: „ »Ne!«, povika očajni Orfej. »Ostani! Nemoj pobjeći!« Prekasno! Euridike više nije bilo. Zauvijek je vraćena u kraljevstvo mrtvih.“¹¹⁰ Iako obojica ne uspijevaju, bili su ipak testirani vole li i dalje svoje žene ili ne. Također, ljubav dvaju parova se promijenila jer je Izanami bila ogorčena postupkom svojeg muža dok su se Orfej i Euridika i dalje voljeli.¹¹¹

Grčka mitologija nudi nam širok spektar pozitivnih i negativnih podzemnih iskustava. U *Odiseji* Kirka stavlja malo drugačiji ideju o *katabazi* prilikom opisivanja Odisejevih ljudi nakon njegovog silaska u podzemni svijet. On

¹⁰⁵ Na istom mjestu.

¹⁰⁶ Živi junaci mogu otići u podzemni svijet, ali mrtvi se ne mogu vratiti u gornji svijet.

¹⁰⁷ *Kodiki: zapisi o drevnim događajima*, str. 29.-31.

¹⁰⁸ *Descent into the Underworld*. Encyclopedia of Religion. . Encyclopedia.com. 21 Jun. 2022. Dostupno na: <<https://www.encyclopedia.com>>. Datum pristupa: 3.7.2022.

¹⁰⁹ Campbell, str. 190.

¹¹⁰ *Mitovi stare Grčke – Orfej i Euridika*, OŠ „Antun Nemčić Gostovinski“ Koprivnica, Dostupno na: <http://www.osang-kc.hr/index.php/edukacija/povijest/download-povijest/337-mitovi-stare-grcke?showall=&start=13>. Datum pristupa: 3.7.2022.

¹¹¹ Vidi bilješku 65.

proživljava simboličnu smrt kroz svoju *katabazu* koja mu omogućuje da se figurativno preporodi i iz nje izađe kao obnovljeni čovjek. Ista sudbina pogodila je i Eneju. Obojica su se nakon svojih podzemnih iskustava odriješila trauma i sjećanja, stoga se vraćaju u nastavak života kao „novi” ljudi. U *Božanstvenoj komediji* Dante se susreće s voljenom Beatrice koja ga vodi kroz raj. Očišćen od grijeha, zajedno s Beatrice odlazi u nebasa. Za razliku od njih, Heraklo je u svojoj katabazi imao puno više sreće. Prilikom svog posjeta podzemlju Heraklo je uspio spasiti i Tezeja i Alkestidu nakon čega se događa apoteoza. Naime, Heraklo se nakon svog iskustva peobražava u boga. U mitu o Psihi i Kupidu, Psiha uspješno odlazi s obavljenim zadatkom božici Veneri. Iz kutije koju je donijela izašla je čarolija spavanja kojoj Psiha postaje žrtva. Kupid je pronalazi, odvede Zeusu te i ona postaje nakon toga božica. Junaci Polinezije isto tako su imali pozitivan ishod, uključujući Maore s Novog Zelanda, koji spašavaju svoje najmilije obmanjujući duhove koji pokušavaju spriječiti njihov bijeg.¹¹² U jednoj pripovijesti o Maorima, Hutu prati Panea, koji je umro od ljubavi prema njoj, u podzemni svijet. Tamo Hutu zabavlja duhove, smještajući ih da sjede na vrhu stabla koje je savijeno i pričvršćeno za zemlju konopcem. Kad Hutu pusti uže, duhovi se bace u zrak i on pobjegne sa svojom voljenom.¹¹³ U sumerskoj mitologiji Ištar je doživjela isto svoj sretan kraj. Prije nego je otišla u podzemni svijet, Ištar je rekla bogovima na zemlji da idu u potragu za njom. Božanstvo Enki nakon negodovanja i okrivljavanja božice za svoju sudbinu, šalje dvije bespolne figure *galatulla* i *kurgalla* u podzemni svijet s travom života i vodom života. Obje figure su posipale vodu i travu života po Ištar. Božica podzemlja Ereshkigal traži zamjenu za Ištarin povratak.¹¹⁴ Za razliku od brojnih koji su oplakivali odsustvo Ištar, njen muž se zabavljao u raskošnom odijelu na njenom prijestolju. Čuvši da joj je potreban predstavnik za povratak na zemlju, Ištar je svog muža, boga Tomuza, i svoju sestru, boginju biljaka Gestinannu, ostavila u podzemnom svijetu i vratila se iz podzemlja.¹¹⁵ Spjev završava time što se božica Ištar odljutila te

¹¹² Vidi bilješku 81.

¹¹³ Isto.

¹¹⁴ 飯 謙, 異界からの帰還—神話・ファンタジーから考える—, *女性学評論* (Li, Ken, Povratak iz drugog svijeta: Razmišljanje iz mitova i fantazija, *Pregled ženskih studija*), Kobe College Institutional Repository, 33, 2019., str. 97-118 Datum pristupa: 27.7.2022.

¹¹⁵ Christopher A. Pallis, *Deaht*, Encyclopedia Britannica, 2020. Dostupno na: <https://www.britannica.com/science/death>. Datum pristupa: 16.4.2021.

ponovno odlazi u podzemlje kako bi vratila svoga muža, a u tome joj pomaže muha. Nakon što je pronašla svoga muža, odlučuje da će on provesti pola godine u podzemlju, a drugu polovicu s njom na nebu.¹¹⁶ S druge strane Williams govori o *katabazi* Savitre sa sretnim krajem. Usprkos svim naredbama kako treba otići, ona je dokazala svoju vjernost. Iako ju je bog smrti Yama pokušao odgovoriti, ona je pod cijenu svog života željela spasiti svog muža. Bog smrti nije mogao uzeti njen život jer njeno vrijeme nije stiglo, stoga joj je vratio muža nakon čega su imali sretan život.¹¹⁷ Lemming naglašava kako nas ova priča uči da je vjernost moćna i da ljubav jedino vjernošću može nadvladati smrt.¹¹⁸ Za razliku od Savitre, sumerski mit o Gilgamešu imao je negativan kraj tako što mu je zmija uzela biljku koja jamči besmrtnost pa je Gilgameš bio prisiljen prihvatiti smrtnost. U norskoj mitologiji, Daly objašnjava da je Sibila otkrila kako će se Vali roditi iz braka Odina i žene po imenu Rinda. Odin se uspješno vratio u živi svijet i odlazi kod Rinde kako bi je oženio. Devet mjeseci kasnije rodio se Vali koji je velikom brzinom rastao da bi na kraju ubio Hodura čime je Balderova smrt osvećena.¹¹⁹ Nasuprot tome, Daly također govori i negativnom kraju kod Hermoda u staronordijskoj književnosti koji odlazi u podzemlje kako bi molio božicu smrti da vrati njegova brata Baldera. Hermod je putovao devet dana i devet noći preko rijeka sve dok ga na mostu *Gjöll*a zaustavio stražar. Hermod i Slepnir su preskočili ulaz i došli na drugu stranu. Balder nije mogao napustiti podzemni svijet bez Helina dopuštenja osim ako za njim ne budu tugovali svi na svijetu. Hermod se nakon toga vratio iz podzemlja kako bi bogovima prenio vijest da bi se Balder mogao osloboditi. Bogovi su poslali svoje glasnike kako bi svima obznanili da je potrebno oplakivati Baldera. Svi ljudi, božanstva, životinje i biljke lili su suze za Balderom. Svi su ga oplakivali osim jedne starice za koju Balder nije ništa napravio zbog čega nije žalila za njim. Glasnici su se vratili Balderovim roditeljima s vijesti kako se Balder ne može vratiti iz podzemlja.¹²⁰ U slučaju Idema piše kako *Guanjin* jaše na leđima tigra. Svojim pjevanjem ublažava nijanse vječne tuga, a

¹¹⁶ Wolkstein, Diane; Kramer, Samuel Noah, *Inanna: Queen of Heaven and Earth: Her Stories and Hymns from Sumer*, New York City, New York: Harper&Row Publishers, 1983., str. 85-87.

¹¹⁷ Williams, str. 264.

¹¹⁸ Lemming, David, *A Dictionary of Asian Mythology*, Oxford University Press, New York, 2001., str. 150.

¹¹⁹ Daly, str. 112.

¹²⁰ Isto, str. 10.

bijesan kralj Zemlje mrtvih, šalje je u svijet živih na otok s kojeg ona šalje milost i utjehu onima koji joj se mole.¹²¹

Junaci koji su se uspješno kretali podzemnim svijetom i izvršavali, s manje ili više uspjeha, zadatke zbog kojeg su putovali, na kraju se vraćaju u stvarni svijet. Međutim, ponekad je povratak čak i teži od ulaska jer povratak iz svijeta mrtvih nije prirodan proces. Joseph Campbell nam je dao nekoliko mogućih varijanti nakon završenog putovanja. Prvenstveno, junak je mogao magičnim bijegom otići iz podzemlja o čemu nam svjedoči mit o Izanakiju. Prilikom bijega, kako bi usporio potragu, progonitelje ometa prvo mehaničkim preprekama da bi ih konačno zaustavio određenim magijskim preprekama. Pored toga, junaci su mogli odlučiti ostati u podzemlju i tako odbiti svoj povratak u stvarni svijet. Postoji nekoliko teorija o Orfeju. Jedna od njih je ta da je odbio vratiti se u stvarni svijet kako bi zauvijek ostao sa svojom Euridikom. Posljednje, junaka je moralo nešto spasiti izvana. U slučaju Ištar to je bilo zaustavljanje života u stvarnom svijetu što je primoralo bogove podzemlja da je vrate.

Nakon povratka u svijet živih, Izanaki se okupao u vodi *Avaki* kako bi se očistio zbog doticaja s mrtvima. Kako bi skinuo svu nečistoću sa sebe, Izanaki obavlja obred *misogi*¹²² na otoku Tsukushi iz kojeg nastaje niz božanstava.¹²³ Tim procesom nastali su božica *Amaterasu* iz njegovog lijevog oka, *Tsukuyomi* iz njegovog desnog oka i *Susanoō* iz njegovog desnog oka. Coleman piše da je bog Izanaki podijelio kraljevstvo na tri jednaka dijela svojoj djeci, a zatim se povukao na nebo.¹²⁴ U mitologijama drugih naroda najčešća zadaća lika koji se vratio u podzemlje širenje je znanja kojeg su tamo stekli poput Era u Platonovom djelu *Država* kako bi pomogli poboljšati svoje društvo. U smislu vlastitog života, često im je potrebno duži vremenski period kako bi se prilagodili uobičajenom svijetu koji se promijenio dok su bili odsutni kao i zbog svoje nove perspektive koju su stekli svojim silaskom u drugi, mračniji svijet.¹²⁵

¹²¹ Idema, Wilt, *Personal Salvation and Filial Piety: Two Precious Scroll Narratives of Guanyin and Her Acolytes*. University of Hawai'i Press, 2008. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt6wqcp4>. Datum pristupa: 16.4.2021.

¹²² Obred, pranje čistom vodom i jedan od najzanačajnijih šintoističkih obreda. Glavni cilj odreda je ukloniti tragove nečistoća na tijelu i u umu to jest duhovno pročišćenje. Sličnosti pronalazimo u kršćanstvu gdje se osoba čisti od istočnog grijeha uranjanjem u svetu vodu. (Vasić, str. 32.).

¹²³ Vasić, str. 137.

¹²⁴ Coleman, str. 536.

¹²⁵ *Descent into the Underworld*. Encyclopedia of Religion. *Encyclopedia.com*. (June 21, 2022). <https://www.encyclopedia.com/environment/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/descent-underworld>. Datum pristupa: 28.7.2022.

5. ZAKLJUČAK

Motiv silaska u podzemlje ili katabaza predstavlja jedan od najčešćih književnih motiva kojeg pronalazimo u mitologijama i tradicijama raznih naroda. U ovom radu uspoređen je motiv katabaze u japanskoj mitologiji s mitologijama u kojima je on najzastupljeniji. U radu je predstavljen silazak u podzemni svijet i izlazak iz istog u japanskoj mitologiji na temelju epizode silaska u podzemlje premordijalnog boga Izanakija kako bi spasio božicu Izanami. Epizoda je uspoređena s procesima silaska u podzemlje drugih junaka u folklorima, mitologijama i tradicijama naroda koji su udaljeni od samog Japana i s kojima Japan u vrijeme stvaranja mita nije imao dodirnih točaka. Također, predložena je usporedba podzemnog svijeta kojeg pronalazimo u japanskoj mitologiji s drugim mitologijama kao i put kojim se ulazilo i izlazilo iz podzemlja.

Zemlja mrtvih u japanskoj mitologiji prikazana je kao mistično i mračno mjesto kao i u većini mitologija. Glavna obilježja su prljavština i demonski stanovnici. U podzemni svijet ulazilo se na različite načine poput rupa na zemlji, u jezerima, planinama,... Japanska mitologija spominje dva ulaza u podzemni svijet *Yomi*. Jedan je blokiran kamenom na području prefektуре Shimane dok je drugi na mjestu gdje se sva mora spuštaju u zemlju. Budući da je riječ o mitološkom motivu, pandani japanskog mita pronađeni su gotovo u većini zemalja svijeta ili u pogledu mitologije, tradicije i kulture tog prostora ili u pogledu religije jer se silazak u podzemlje pojavljuje također i u najrasprostranjenijim religijama poput kršćanstva i islama. Ekvivalentni primjeri pronađeni su na područjima od američkih zemalja, preko dalekog Sibira i Egipta pa sve do Novog Zelanda i Kine. Prilikom uspoređivanja lako se može zaključiti kako se u takvu pustolovinu ne upuštaju samo božanstva kao u slučaju Izanakija. Brojne druge mitologije daju nam niz mitoloških junaka koji su se zbog svojih posebnih moći upustili u taj podvig poput Orfeja, Hutu, Savitre... Iako je riječ o različitim bićima, cilj im je doći do stanovnika podzemlja te ga vratiti u svijet živih. U većini slučajeva osoba A prati osobu B o čemu nam svjedoči japanski mit, no primjerice u mitu o babilonskoj velikoj božici Ištar dolazi do spina katabaze. Također, može se dogoditi i da se dva oprečna pothvata događaju istovremeno, to jest katabaza i anabaza su istovremene poput slučaja Isusa Krista. Važno je za napomenuti da razlog za *katabazu* ne mora nužno biti voljena ili draga osoba već se u podzemlje

odlazilo i kako bi se ispunili posebni zadatci, dobile razne informacije o podzemlju, mudrosti ili znanja, drugim riječima, sve što nije bilo moguće u svijetu živih.

6. LITERATURA

1. **Beckwith, Martha Warren**, *Hawaiian mythology*, University of Hawaii Press, Honolulu, 1970.
2. **Bibić Kostić, Indi**, *Termin Mono no Aware u japanskoj kulturi, društvu i umjetnosti*, Završni rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2020. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:645138>.
3. **Calvo Martinez, Jose Luis**, *The Katabasis of the Heroe*, Liège, 2000. https://www.academia.edu/10805860/The_Katabasis_of_the_Heroe.
4. **Campbell, Joseph**, *The hero with a Thousand Faces*, Joseph Campbell Foundation, 2020.
5. **Classen, Albrecht**, *Handbook of Medieval Culture*, Walter de Gruyter GmbH & Co KG, 2015.
6. **Coleman, James**, *The Dictionary of Mythology: An A-Z of Themes, Legends and Heroes*, CAPELLA, 2007.
7. **Daly, Kathleen**, *Norse Mythology A to Z*, Chelsea House Publications, 2009.
8. **Ćosić, Dajana**, Motiv silaska u podzemlje u grčkom i latinskom pjesništvu, *Latina et Graeca*, vol.2, br. 36, str. 7-28, 2019. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/236636>.
9. **Džalo, Marijana**, Smrt i zagrobni život u Grka i Rimljana, *Essehist*, vol.5, br. 5, str. 32-40, 2013. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/184463>.
10. **Eliot, Thomas Stearns**, *On Poetry and Poets*, Faber Ltd, 1909.
11. **Ferguson John, Anesaki Masaharu**, *The Mythology of All Races*, Volume VIII. Chinese. Japanese, USA: Cooper Square, 1964.
12. **Garland, Robert**, *The Greek Way of Death*, Duckworth, London, 1985.
13. **Kramer, Samuel Noah**, *Sumerians: A Captivating Guide to Ancient Sumerian History, Sumerian Mythology and the Mesopotamian Empire of the Sumer Civilization*, CreateSpace Independent Publishing Platform, 2018.

14. **Hambidge, Joan**, "Katabasis." *Literator: Journal of Literary Criticism, Comparative Linguistics and Literary Studies*, vol. 35, no. 2, Aug. 2014. Gale Literature Resource Center. Dostupno na: link.gale.com/apps/doc/A427758351/LitRC?u=anon~ae0f16b7&sid=googleScholar&id=a51bdd69.
15. **Idema, Wilt**, *Personal Salvation and Filial Piety: Two Precious Scroll Narratives of Guanyin and Her Acolytes*. University of Hawai'i Press, 2008.
16. **Ivanuša, Vanja**, *Japanski i nordijski kreacionistički mitovi-kopmarativna analiza*, Završni rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Pulj, 2021. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:452156>.
17. **Jeremy, Roberts**, *Japanese Mythology A to Z*, JimDeFelice, New York, 2004.
18. **Kōnoshi, Takamitsu**, *The Land of Yomi: On the Mythical World of the Kojiki*, Japanese Journal of Religious, Vol. 11, No. 1, 1984. <https://www.jstor.org/stable/30233312?seq=1>
19. **Kođiki: zapisi o drevnim događajima**, preveli sa jap. jezika Hiroši Jamasaki Vukelić, Danijela Vasić, Dalibor Kličković, Divna Glumac, Tanesi, Beograd, 2016.
20. **Kroonenberg, Salamon**, *Why Hell Stinks of Sulfur: Mythology and Geology of the Underworld*, preveo sa njem. jez. Andy Brown, Reaktion Books Ltd. London, 2013.
21. **Lemming, David**, *A Dictionary of Asian Mythology*, Oxford University Press, New York, 2001.
22. **飯 謙**, 異界からの帰還—神話・ファンタジーから考える—, *女性学評論* (Li, Ken, Povratak iz drugog svijeta: Razmišljanje iz mitova i fantazija, *Pregled ženskih studija*), Kobe College Institutional Repository, 33, 2019., str. 97-118.
23. **Meletinski, Eleazar Moiseevich**, *Poetika mita*, prev. Jovan Janićijević, Nolit, Beograd, 1976.
24. **Remler, Pat**, *Egyptian Mythology A to Z*, Facts On Fil., New York, 2006.
25. **Roderick, Hilda**, *Road to Hel: A Study of the Conception of the Dead in Old Norse Literature*, Greenword press, New York, 1968.
26. **Sansom, George**, *A History of Japan to 1334*, Stanford University Press,

- 1958.
27. **Simek, Rudolf**, *Dictionary of Northern Mythology*, prevela Angela Hall, 1993.
 28. **Susumu, Ohno**, *The complete works of Motoori Norinaga*, vol. 9. Tokyo: Chikuma Shobō, 1968., str. 238.
 29. **Vasić, Danijela**, Japan – zemlja izlazeće mudrosti, *Planeta*, br. 73, travanj-lipanj 2016. Dostupno na:
<http://www.planeta.rs/73/temabroja06.htm#.YuK2a3ZBxPY>.
 30. **Vasić, Danijela**, *Sunce i mač: japanski mitovi u delu Kođiki*, Tanesi, Beograd, 2016.
 31. **Vasić, Danijela**, The Land of the Dead – International Motifs in the Oldest Work of Japanese Literature, *TRANS-* [En ligne], 2010. Dostupno na:
<http://journals.openedition.org/trans/393> ; DOI :
<https://doi.org/10.4000/trans.393>.
 32. **Voogt Alexander, Joachim Friedrich**, *The Idea of Writing : Writing Across Borders*. Brill 2012.
 33. **Williams, George**, *Handbook of Hindu Mythology (World Mythology)*, ABC-CLIO, 2001.
 34. **Wolkstein, Diane; Kramer, Samuel Noah**, *Inanna: Queen of Heaven and Earth: Her Stories and Hymns from Sumer*, New York City, New York: Harper&Row Publishers, 1983.
 35. **Zolla, Elemire**, *Silazak u Had i uskršnuće*, s talijanskog preveo Franko Maglica, Nebula, Pula, 2017.

Online izvori:

1. Cartwright, Mark, Nihon shoki, World History Encyclopedia, Worldhistory.org, 2017. Dostupno na:
https://www.worldhistory.org/Nihon_Shoki/.Cartwright.
2. Cartwright, Mark, Yomi, World History Encyclopedia, 2017., Dostupno na:
<https://www.worldhistory.org/Yomi/>.
3. Pallis, Christopher, *Death*, Encyclopedia Britannica, 2020. Dostupno na:
<https://www.britannica.com/science/death>.

4. Descent into the Underworld . Encyclopedia of Religion. Encyclopedia.com, 2022. Dostupno na: <https://www.encyclopedia.com/environment/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/descent-underworld>.
5. Japanese Religions: The Study of Myths, Encyclopedia of Religion, Encyclopedia.com, 2022. Dostupno na: <https://www.encyclopedia.com/environment/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/japanese-religions-study-myths>. Datum pristupa: 9.9.2022.
6. *Mitovi stare Grčke – Orfej i Euridika*, OŠ „Antun Nemčić Gostovinski“ Koprivnica, Dostupno na: <http://www.osang-kc.hr/index.php/educacija/povijest/download-povijest/337-mitovi-stare-grcke?showall=&start=13>.
7. Roomland, Clark, *Underworld in The Odyssey: Odysseus Visited Hades' Domain*, Ancient Literature, 2022. Dostupno na: <https://www.ancient-literature.com/underworld-in-the-odyssey/>. Datum pristupa 3.9.2022.
8. Roomland, Clark, *The Five Rivers of the Underworld and Their Uses in Greek Mythology*, Ancient Literature, 2022. Dostupno na: https://www.ancient-literature.com/rivers-of-the-underworld/#River_Styx. Datum pristupa 3.9.2022.
9. *To the Underworld (Yomi-no-kuni) and Back*, Home of Japanese Mythology; Shimane Kankou-shimane, <https://www.kankou-shimane.com/en/japanesemythology/yomi-no-kuni/>. Datum pristupa 2.9.2022.
10. *日本神話の見るなのタブー (Tabu japanske mitologije)*, Jinjajin, 国際教養振興協会 (Međunarodno udruženje slobodnih umjetnosti) ICPA, https://jinjajin.jp/modules/contents/index.php?content_id=159.

7. POPIS PRILOGA

Slika 1. Prikaz bogova demijurga – Izanakija i Izanami prilikom stvaranja svijeta.

(Izvor: <https://parabola.org/2018/05/27/izanagi-and-izanami-a-japanese-myth-retold-by-paul-jordan-smith/>)

8. SAŽETAK

INTERKULTURALNI MOTIV SILASKA U PODZEMLJE (KATABAZA) U DJELU KOJIKI

Značajan broj religija, književnosti, tradicija i kultura mnogih naroda širom svijeta posjeduje mitološki pothvat *katabazu* ili putovanje u podzemni svijet. Riječ je o živom pojedincu koji posjeduje posebne moći pomoću kojih silazi u podzemni svijet i vraća se u svijet živih zbog čega je ovaj motiv jedno od standardnih, ali i najčešćih pothvata gotovo svakog mitološkog junaka. Motiv nije zaobišao niti japansku mitologiju o čemu nam svjedoči kapitalno djelo japanske književnosti *Kojiki*. Nakon kozmogonijskog i teogonijskog procesa, božanstva Izanaki i Izanami stvoriše kopno gdje su izvršili tjelesno sjedinjenje. Plodan teogonijski proces prekinulo je rođenje boga (jap. *kami*) vatre koje je opeklo božicu zbog čega je ona otišla u podzemni svijet, a kako bi ju spasio, u tu pustolovinu uputio se bog Izanaki. Iako u književnom djelu nema detaljnog opisa, podzemni svijet u japanskoj mitologiji je tmuran i mračan, ispod zemlje, ispunjen raznim mističnim i zlokobnim stanovnicima, biljkama i životinjama podzemlja. Slika podzemlja u japanskoj mitologiji podudara s načinom na koji podzemlje gledaju kulture drugih naroda, no veliku razliku predstavlja činjenica da u njemu duše ne umiru niti se muče. Budući da je riječ o velikom pothvatu, na takav put otisnuli su se veliki junaci. Glavni razlog za silazak u podzemlje u mitologijama bio je ostvarenje nečega što nije moguće u svijetu živih, bilo to stjecanje neke mudrosti, informacije o podzemlju, razgovora sa stanovnikom podzemlja ili kao što je u Izanakijevu slučaju, vraćanje stanovnika iz podzemlja. Ekvivalente japanskog mita možemo pronaći uglavnom u grčkoj mitologiji, ali i u mitologijama krajnjeg Sjevera, Istoka i Zapada. Nakon silaska u podzemni svijet slijedi povratak koji je uglavnom magični bijeg, ali može biti i spas izvana ili čak ostanak u podzemlju.

Ključne riječi: *Kojiki*, katabaza, podzemlje, mitologija, demijurzi, Izanami, Izanaki, Zemlja mrtvih.

9. ABSTRACT

INTERCULTURAL MOTIVE OF DESCENT INTO THE UNDERWORLD (KATABASIS) IN *KOJIKI*

Quite a number of religions, literatures, traditions and cultures of peoples around the world know of a mythological endeavour called *katabasis* or journey into the underworld. It is about a living person who possesses certain qualities they use to descend into the underworld and return into the world of living which makes this motif one of the typical as well as the most common ventures of nearly all mythological heroes. The motif did not elude Japanese mythology either as evidenced by the major work of the Japanese literature *Kojiki*. During cosmogonic and theogonic processes, the deities Izanaki and Izanami created land where they performed sexual intercourse. Their fruitful theogonic process was interrupted by the birth of the fire god (jap. *kami*) who burned the goddess so she descended into the underworld and, in order to save her, god Inazaki undertook the journey into the underworld. Even though the literary work does not contain a detailed description, there is no doubt that the underworld in Japanese mythology is gloomy and dark, beneath the ground, filled with various mystical and sinister inhabitants, plants and animals of the underworld. Even though the underworld in the Japanese mythology is viewed in a similar way as in the cultures of other nations, the major difference is that in it souls neither die nor suffer. Being a huge endeavour, this kind of journey was undertaken by great heroes. Izanaki's counterparts are found in Greek, Roman, Norse and other mythologies. The main reason for descent into the underworld was the achievement of something not possible in the world of living, be it gaining wisdom, getting information about the underworld, conversation with a dweller of the underworld or, as in Izanaki's case, the retrieval of an inhabitant of the underworld. Equivalents to a Japanese myth can be found mostly in Greek mythology, but also in the mythologies of the far North, East and the West. After the descent into the underworld follows the return

which is mostly a magical escape, but it can also be a rescue from the outside or even staying in the underworld.

Keywords: *Kojiki*, *catabasis*, underworld, mythology, demiurges, Izanami, Izanaki, Land of the dead